

Využitie metódy CLIL vo vyučovaní geografie na základných školách

Martina COMPEOVÁ

Abstract: *Modernisation of the educational process requires the use of a wide variety of new methods which are expected to make pupil learning more effective. The aim of the paper is to analyse the usage of the CLIL method in the geographic education at elementary schools. The paper presents the limits of maximum capacity of an integrated language learning for pupils and teachers in the application of CLIL in geography lessons.*

Keywords: *CLIL method, geography, elementary school, foreign language literacy*

Úvod

V súčasnosti kladie spoločnosť veľký dôraz na vyučovanie cudzích jazykov. Tento fakt sa v priestore Slovenska ešte zvýraznil po roku 1989 zmenou politického režimu a v roku 2004 vstupom Slovenska do Európskej únie. Informačno-komunikačné technológie predovšetkým internet, ktoré umožňujú získavanie poznatkov z rôznych častí sveta taktiež výrazne posilnili funkciu cudzieho jazyka v spoločnosti. K ovládaniu materinského jazyka sa postupne pridáva aktívna znalosť aspoň dvoch cudzích jazykov, tzv. cudzojazyčná gramotnosť. Preferuje sa najmä anglický jazyk, ktorý sa stáva komunikačným jazykom v celosvetovom meradle a nemecký jazyk, ktorý je v stredoeurópskom priestore stále dôležitý z dôvodu používania v atlasoch, historických mapách resp. pri rôznej geografickej terminológii. K týmto jazykom sa postupne začínajú pridávať francúzsky, španielsky, ruský jazyk a ďalšie jazyky sveta. Cieľom súčasnej spoločnosti je snaha o rozvoj plurilingválnych kompetencií. Aktívna znalosť cudzieho jazyka zvyšuje študentskú, pracovnú i turistickú mobilitu človeka nielen v európskom, ale aj celosvetovom priestore. Zvyšovaním cudzojazyčnej gramotnosti sa zároveň zvyšuje hodnota človeka, prostredia, v ktorom človek študuje, pracuje alebo komunikuje. V súčasnosti vznikol trend silnejúcej pozície učenia sa cudzích jazykov. Štátne, ale i neštátne jazykové školy, jazykové organizácie ponúkajú rôzne metódy učenia sa jazyka s cieľom pripraviť študujúceho po konverzačnej i gramatickej stránke. Výsledkom je veľký záujem o štúdium cudzích jazykov. Dôvody, ktoré nútia k takémuto štúdiu sú rôzne, najčastejšie sa však objavuje zvyšovanie si kvalifikácie a uplatnenie sa na trhu práce. Systematické štúdium jazykov sa v súčasnosti posúva už do materských škôl, kde deti získavajú prvý cieleň kontakt s jazykom. Možnosť ďalšieho štúdia pokračuje na základných školách, kde školský vzdelávací program ponúka možnosť zvýšiť konkurencieschopnosť školy, tým že ponúkne rodičom vyučovanie cudzích jazykov už od prvého ročníka základnej školy. Boj základných škôl o žiaka sa teda vo výraznej miere prejaví aj v ponuke vyučovania cudzích jazykov. Cieľom tohto príspevku je poukázať na využitie metódy CLIL vo vyučovaní geografie s dôrazom na základnú školu.

Metóda CLIL

CLIL (Content Language Integrated Learning) umožňuje integrovanie cudzieho jazyka do nejjazykových predmetov.

Európska komisia v roku 1995 v dokumente The white paper „Teaching and learning – Towards the learning society a v roku 2003 v akčnom pláne na roky 2004 – 2006 označuje za odporúčanú metódu cudzojazyčného vzdelávania a rozvoja európskeho plurilingvizmu.

Dôležitým princípom je to, že časť vyučovacieho času musí byť venovaná priamej výučbe cudzieho jazyka (napr. rozvoj počúvania s porozumením, riešenie gramatických otázok alebo cvičenia na slovo tvorbu). Špecifickosť postavenia cudzieho jazyka v tejto metodike spočíva v tom, že cudzí jazyk tu nie je len cieľom vzdelávania, ale aj prostriedkom, pomocou ktorého sa vzdelanie získava, t. z. učiteľ zároveň učí predmet aj cudzí jazyk, a ten sa stáva médiom vyučovania, t.j. pracovným jazykom (Pokrivčáková, S., Menzlová, B., Farkašová, E.; 2008).

Podľa Baladovskej, Sladkovskej (2009) CLIL plne integruje nadobúdanie vedomosti ako daného predmetu, tak aj cudzieho jazyka. Má výrazný interdisciplinárny charakter, kde dochádza k prepojeniu

jazykového vyučovania a vyučovaného predmetu. Jazyk je prostriedkom pre vyučovanie vzdelávacieho obsahu, a ten sa naopak stáva zdrojom pre vyučovanie jazykov.

Metóda CLIL v predmete geografia na základných školách

V súčasnosti žiaci nadobúdajú jazykové poznatky už na prvom stupni základných škôl, často pod tlakom rodičov aj v materských školách prípadne rôznych súkromných jazykových školách. Po príchode do piateho ročníka väčšina škôl pridružuje k prvému cudziemu jazyku aj ďalší cudzí jazyk. Najviac frekventovaná dvojica jazykov je anglický a nemecký jazyk. V dnešnej dobe už nie sú výnimkou ani románske jazyky /španielčina, francúzština, taliančina/, slovanské jazyky /ruština/.

Metóda CLIL pozostáva z rôznych možností aplikácie. Jej časové zaradenie do vyučovania nejazykového predmetu – Geografie je možné viazať na piaty ročník základnej školy, kedy sa žiaci prvýkrát stretávajú s týmto predmetom. Dôležité je rozloženie metódy CLIL vo vyučovaní geografie. Aplikácia metódy CLIL nie je viazaná na vek a úroveň ovládania jazyka. S metódou CLIL je možné začať, aj keď žiaci nemajú žiadnu jazykovú skúsenosť. Zaradenie metódy CLIL by v každom prípade malo byť nenásilne, prirodzene a plánovite. Je dôležité stanoviť hranicu únosnosti pre žiaka, ale aj pedagóga. Použitie metódy CLIL by malo odrážať minimálne odpovede na základné otázky:

- Čo chceme metódou CLIL dosiahnuť v danej triede, danom ročníku?
- Čo chceme žiakov naučiť?
- Aká by mala byť minimálna hranica získaných poznatkov?
- Akou formou chceme získať spätnú väzbu o použití metódy CLIL?
- Aký by mal byť vývoj použitia metódy CLIL v danej triede resp. ročníku?
- Kto je kompetentný metódou CLIL vyučovať?

V neposlednom rade je dôležité stanovenie štruktúry – prípravná, realizačná a hodnotiacia časť využitia metódy CLIL vo vyučovaní. V hodnotiacej fáze žiaka by hodnotenie známku malo byť nahradené slovným resp. bodovým hodnotením, ktoré menej demotivuje žiaka k vzdelávaniu.

Metodický materiál k vyučovaniu metódou CLIL v súčasnosti v predmete geografia úplne absentuje. Je úlohou pedagóga, ktorý sa rozhodne túto metódu aplikovať v triede, aby tento materiál pripravil. Nová literatúra dostupná k vyučovaniu geografie neobsahuje možnosti využitia cudzieho jazyka pri vzdelávaní v tomto predmete. V učebnici 5. ročníka sa stretáme s takýmto prepojením v podkapitole „Čo môžem vidieť na glóbose“, kde sú názvy svetových strán N=North (sever), E=East (východ), S=South (juh), W=West (západ) uvedené v anglickom jazyku.

Interdisciplinárnou spoluprácou s pedagógmi jazykových predmetov je možné geografické témy plánované vo vyučovaní cudzieho jazyka odučiť v rámci geografie s cieľnou slovnou zásobou, poprípade využiť didaktický materiál cudzieho jazyka ako podklad pre učenie žiakov v predmete geografia. Problémom naďalej ostáva nesúlad tém geografie a cudzieho jazyka. Ukážky geografických tém v literatúre cudzieho jazyka podáva obrázok 1, 2 a 3.

Tabuľka 1 podáva rozdelenie základnej slovnej zásoby pre jednotlivé tematické celky v nemeckom jazyku pre 5. ročník základnej školy. Slovná zásoba vychádza zo štátneho vzdelávacieho programu. Možnosťou pre pedagóga a zároveň žiaka je rozšírenie v rámci školského vzdelávacieho programu. Rozšírenie slovnej zásoby je závislé od viacerých činiteľov: úroveň poznatkov z cudzieho jazyka, jazykový resp. nejazykový variant triedy, dominancia vzdelávacieho jazyka s príberaním druhého cudzieho jazyka, kvalifikovanosť pedagógov na vyučovanie cudzieho jazyka a pod.

Dôležitou súčasťou využitia metódy CLIL je plánovitosť a zhodnotenie únosnosti pre žiaka. Plánovitosť je nutné viazať k dlhšiemu časovému obdobiu, t. j. minimálne 5 rokov (II. stupeň základnej školy). Hranica únosnosti pre žiaka by mala vychádzať z množstva získaných poznatkov, pričom získane jazykové kompetencie by nemali ovplyvniť kvalitu získaných geografických poznatkov.

Tab. 1. Vybraná slovná zásoba pre jednotlivé tematické celky v geografii pre 5. ročník ZŠ

1 Tvar Zeme, naša planéta vo vesmíre	
1a Vesmír	die Galaxie, die Milchstraße, der Kosmos, der Stern, die Sonne, der Polarstern, der Planet, der Merkur, der Jupiter, der Saturn, der Uran, der Neptun, der Pluto,
1b Mesiac	der Mond, der Vollmond, der Neumond, die Ebbe, die Flut, die Mondphase
1c Pohyby Zeme	der Tag, der Monat, das Jahr, die Jahreszeit, der Frühling, der Sommer, der Herbst, der Winter, die Tagundnachtgleiche, die Sonnenwende, das Schaltjahr, die Polarnacht, der Polartag
2 Objavovanie Zeme a vesmíru	
2a Povrch Zeme	das Wasser, das Festland, der Ozean, der Pazifik, der Atlantische Ozean, der Indische Ozean, der Nordeislich Ozean, die See, der Golf, die Halbinsel, die Insel, der Archipel, die Meerenge, der Kanal, der Erdteil, der Kontinent, das Afrika, das Amerika, das Australia, das Südamerika, der Nordamerika, die Arktis, die Antarktis, das Europa, das Tiefland, das Gebirge, der Graben
2b Kozmonautika	der Kosmonaut, der Weltraumflug, der Satellit, künstlicher Erdsatellit,
3 Mapa a glóbus	
3a Glóbus	der Globus, die Halbkugel, die nördliche Halbkugel, die südliche Halbkugel, der Aquator, der Meridian, der Nullmeridian, der Breitenkreis, die geographische Lage, der Polarkreis, die geographische Breite, die geographische Länge, der Südpol, der Nordpol, der Wendekreis, der Wendekreis des Krebses, der Wendekreis des Steinbocks, Südlicher Wendekreis, Nördlicher Wendekreis, die östliche Halbkugel, die westliche Halbkugel, der Norden, der Süden, der Westen, der Osten
3b Mapa	die Orientierung, die Karte, die Wandekarte, der Stadtplan, die Höhenlage, der Atlas, die Autokarte, die Richtung, der Kartemaßstab, die Legende, die Bussole, der Kompaß
3c Čas na Zemi	die Zeit, mitteleuropäische Zeit, die Weltzeit, die Sommerzeit, die Zeitzone,
4 Cestujeme a spoznáваме našu Zem	
4a Sopky	der Vulkan, die Lava, die Magma, der Vulkanherd
4b Zemetrasenie	das Erdbeben, der Herd eines Erdbebens, der Krater,
4c Voda-rieka	der Wasserfall, das Tal, U-förmiges Tal, der Fluß, das Hochwasser, die Quelle, die Mündung, die Schlucht, der Geiser
4d Ľadovec	der Gebirgsgletscher, der Gletscher
4e Vietor	der Wind, die Wüste, der Sand, die Sandwüste, die Oase, der Felsen, die Felsenhöhle, das Felsenriff, das Sandgewitter, die Felsenbrücke, die Felsenstadt, der Felsensteinpilz, der Nebenfluss,
4f Atmosféra	die Atmosphäre, der Sauerstoff, der Stickstoff, der Regen, der Schneeregen, die Wolke, das Wetter, der Meteorolog, die Meteorologie, die Lufttemperatur, der Wind, der Regenbogen, der Nebel, die Hitze, der Hagel, der Frost, der Nachtfrost, der Bodenfrost, die Wettervorhersage, das Glatteis, das Klima, die Wettervorhersage, der Wolkenbruch, der Sturm, das Gewitter, die Schneienung, der Blitz, glatt, sonnig, unbeständig, kühl, die Bewölkung,
4g Rozmanité krajiny Zeme	die Savanne, die Tundra, die Steppe, der Urwald, das subtropische Land, die Taiga, das Polarland, der Regenwald, der Boden, das Industrieviertel, das Wohnviertel, das Zentrum, das Dorf, der Dom, die Kathedrale, die Pyramide, die Höhle, die Kirche, der Park, die Burg, der Nationalpark

Zdroj: spracované autorom podľa Geografia pre 5. ročník základných škôl (2009)

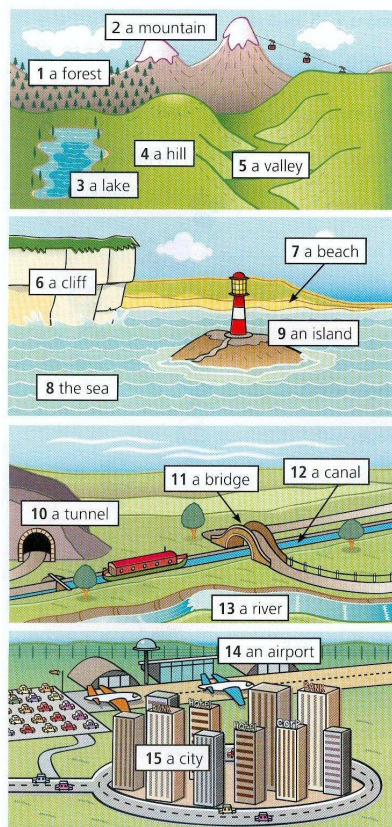
Tab. 2. Návrh rozloženia vyučovania metódou CLIL na II. stupni základnej školy a únosnosť pre žiaka

Ročník	Uplatnenie metódy CLIL
piaty	<ul style="list-style-type: none"> • Rozširovanie slovnej zásoby z tém 5. ročníka • Prepojenie slovnej zásoby s reálnymi názvami • Posluch v cudzom jazyku • Projekt s využitím materinského a cudzieho jazyka
šiesty	<ul style="list-style-type: none"> • Rozširovanie slovnej zásoby z tém 6. ročníka • Opakovanie a využívanie slovnej zásoby z 5. ročníka • Jednoduché slovné spojenia s využitím získanej slovnej zásoby • Posluch v cudzom jazyku • Projekt s využitím cudzieho jazyka
siedmy	<ul style="list-style-type: none"> • Rozširovanie slovnej zásoby z tém 7. ročníka • Opakovanie a využívanie slovnej zásoby z 5. a 6. ročníka • Jednoduché slovné spojenia s využitím získanej slovnej zásoby • Názvy tém v cudzom jazyku • Využívanie vhodných edukačných portálov v cudzom jazyku • Posluch v cudzom jazyku • Krátke videá v cudzom jazyku prípadne s titulkami • Projekt s využitím cudzieho jazyka
ôsmy	<ul style="list-style-type: none"> • Rozširovanie slovnej zásoby z tém 8. ročníka • Opakovanie a využívanie slovnej zásoby z 5., 6. a 7. ročníka • Jednoduché vety s využitím získanej slovnej zásoby • Názvy tém, jednoduchých fráz v cudzom jazyku • Využívanie vhodných edukačných portálov v cudzom jazyku • Posluch v cudzom jazyku • Čítanie a porozumenie jednoduchých, krátkych textom v cudzom jazyku • Krátky film v cudzom jazyku prípadne s titulkami • Prezentácia témy s využitím cudzieho jazyka /čítanie, text atď./
deviaty	<ul style="list-style-type: none"> • Rozširovanie slovnej zásoby z tém 9. ročníka • Opakovanie a využívanie slovnej zásoby z 5., 6. a 7. a 8. ročníka • Jednoduché vety a texty s využitím získanej slovnej zásoby • Názvy tém, jednoduchých fráz v cudzom jazyku • Využívanie vhodných edukačných portálov v cudzom jazyku • Posluch v cudzom jazyku • Čítanie a porozumenie jednoduchých, krátkych textov v cudzom jazyku • Krátky film v cudzom jazyku prípadne s titulkami • Prezentácia témy s využitím cudzieho jazyka /čítanie, text atď./ v rámci konferencie z geografického prostredia

Zdroj: spracované autorom, 2010

Vocabulary

1 Listen and repeat.

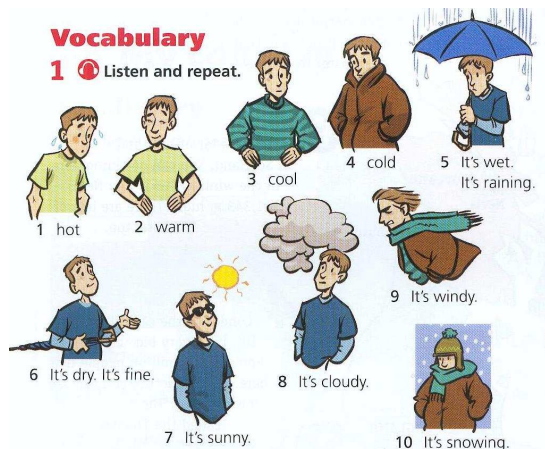

Obr. 1.

Zdroj: Project 3, Hutchinson T. (2008)

Vocabulary

1 Listen and repeat.

Obr. 2.

Zdroj: Project 4, Hutchinson T. (2009)

Obr.3.

Zdroj: Project 4, Hutchinson T. (2009)

Silné, slabé stránky a hypotézy metódy CLIL vo vyučovaní geografie na základných školách

Analýzu súčasných silných a slabých stránok vo vyučovaní geografie je potrebné vziať do úvahy v súvislosti s rozvojom jazykovej gramotnosti žiaka. Definovanie silných a slabých stránok ako základných častí SWOT analýzy slúži pre naplnenie cieľa integrovaného učenia sa cudzieho jazyka.

SILNÉ STRÁNKY

- Nadobudnutie slovnjej zásoby z neязыkového predmetu – geografia
- Porozumenie reálnym názvom krajín, prírodných pamiatok, celkov, vrchov a pod.
- Nenásilné učenie sa cudzieho jazyka
- Využívanie zahraničných webových stránok, textov, hier k naplneniu cieľa CLIL metódy vo vyučovaní
- Motivácia k ďalšiemu štúdiu geografie, cudzích jazykov
- Interdisciplinárny charakter vyučovania
- Zlepšenie medzipredmetovej komunikácie
- Efektívna spolupráca pedagógov jazykového a neязыkového predmetu
- Zvyšovanie jazykovej gramotnosti aj pedagógov neязыkových predmetov

- Zvyšovanie konkurencieschopnosti školy
- Budovanie pozitívneho prístupu k cudziemu jazyku pomocou rozvoja jazykových zručností v škole
- Uplatnenie v multikulturálnej spoločnosti
- Získavanie plurilingválnych kompetencií

SLABÉ STRÁNKY

- Nepochota využívať metódu CLIL vo vyučovaní neязыkového predmetu
- Nedostatok kvalifikovaných pedagógov na jazyky
- Nedostatok jazykovo gramotných neязыkových pedagógov
- Absencia literatúry, metodického materiálu pre vyučovanie metódou CLIL
- Nízka zainteresovanosť zo strany pedagógov z dôvodu osobných resp. finančných bariér
- Slabá propagácia metódy CLIL medzi pedagógmi neязыkových predmetov
- Chýbajúce školenia o aplikácií metódy CLIL pre neязыkových pedagógov

HYPOTÉZY

- Žiaci učení metódou CLIL na geografii budú mať lepšiu slovnú zásobu z geografických pojmov
- Žiaci nebudú mať problém porozumieť geografickým názvom v cudzom jazyku
- Žiaci nebudú mať problém čítať geografický text a porozumieť čítanému textu v cudzom jazyku
- Žiaci budú prirodzene pripravení na prácu s geografickými pojmami v cudzom jazyku
- Pedagógovia neязыkových predmetov si zvýšia vlastnú jazykovú gramotnosť
- Pedagógovia jazykových predmetov budú môcť pracovať s geografickými pojmami pri jazykovej komunikácii so žiakmi
- Pedagógovia budú mať pripravené metodické podklady aj pre ďalšie skupiny žiakov

Záver

Metóda CLIL je jednou z možných metód, ktorou sa inovuje výchovno-vzdelávacia činnosť nielen v predmete geografia, ale aj cudzí jazyk. Žiak získava cudzojazyčnú gramotnosť nenásilnou, prirodzenou a netradičnou formou. Predmet geografia v prepojení s cudzím jazykom je vhodnou kombináciou pre interdisciplinárnu spoluprácu. Dôležitým prvkom využitia metódy CLIL je stanovenie hranice únosnosti pre žiaka vzhľadom na vek, homogénnosť skupiny žiakov vzhľadom na úroveň znalosti cudzieho jazyka. Je potrebné vyhnúť sa násilnému učeniu, ktoré by žiaka demotivovalo. Využitie metódy CLIL v predmete geografia by nemalo ovplyvniť získavanie vedomostí z geografického prostredia, práve naopak malo by sa stať rozšírením poznatkov pre ďalší rozvoj osobnosti človeka. Metóda CLIL by vo vyučovaní geografie nemala plniť úlohu hry, ale mala by byť interdisciplinárnu plánovitou cieľovou metódou vyučovania geografie a jazyka.

Literatúra

BALADOVÁ, G., SLADKOVSKÁ K., 2009: Výuka metódou CLIL. Metodický portál VÚP Praha.

Dostupné online: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/2965/vyuka-metodou-clil.html/> [2010_07_06]

http://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com95_590_en.pdf [online 2010_07_06]

http://europa.eu/documentation/official-docs/white-papers/index_en.htm [online 2010_07_06]

POKRIVČÁKOVÁ, S., MENZLOVÁ, B., FARKAŠOVÁ, E., 2010: Didaktická efektívnosť metódy CLIL na prvom stupni ZŠ vo vyučovaní cudzích jazykov. ŠPÚ Bratislava, 2008. 13 s. Dostupné online: <http://www.statpedu.sk/documents//31/clil.pdf> [2010_08_11]

HUTCHINSON, T., 2008: Project 3. University press Oxford, 79 s. ISBN 9780194763059

HUTCHINSON, T., 2009: Project 4. University press Oxford, 79 s. ISBN 9780194763158

- HUTCHINSON, T., 2009: Project 5. University press Oxford, 79 s. ISBN 9780194763202
- MAJEROVÁ, Z., 2006: Geografický slovník pre riešiteľov geografickej olympiády. Slovensko-Anglický, Anglicko-Slovenský. Slovenská komisia geografickej olympiády IUVENTA Bratislava, 56 s. ISBN 80-8072-057-6
- MAJEROVÁ, Z., 2006: Geografický slovník pre riešiteľov Geografickej olympiády. Slovensko – Nemecký, Nemecko – Slovenský. Slovenská komisia geografickej olympiády IUVENTA Bratislava, 54 s. ISBN 80-8072-056-8
- POKRIVČÁKOVÁ, S., VINOHRADSKÁ, N., ILLEŠOVÁ, M., 2005: Možnosti a limity uplatňovania metodiky CLIL na slovenských školách. 2005. Dostupné online:
<http://www.saaic.sk/Europska.../Pokrivcakova-CLIL-Blava-26092005.ppt> [online 2010_08_11]

The Use of the CLIL Method in the Geography Teaching at Elementary School

Martina COMPLŔOVÁ

***Summary:** The paper evaluates the use of the CLIL method at elementary school. It highlights the importance to establish the preparatory implementation and evaluation part, in applying the method in each year of primary school. It proposes the distribution of teaching CLIL by loan limit for maximum capacity of a student. The paper defines strong and weak points and hypothesis as basic parts of the SWOT analysis. These need to be taken into consideration in connection with the development of linguistic student literacy and teachers as well.*

Adresa autora:

RNDr. Martina Complťová, PhD.
Ústav geografie
Prírodovedecká fakulta, Univerzita P. J. Šafárika
Jesenná 5, 040 01 Košice
martina.complova@gmail.com